

A NÁDOR HUSZÁREZRED A HÉTÉVES HÁBORÚBAN.

- Gyakran szeretjük emlegetni az 1741. évi országgyűlés magasztos jelenetét, büszkélkedünk is vele méltán, de történetírásunk máig se teljesítette abbeli kötelességét, hogy annak a kornak pragmatikus históriáját megírta volna, hogy okmányok alapján kimutatta volna: mennyi volt az a vér- és pénzáldozat, melylyel a magyar nemzet a Habsburg uralkodóház megingott trónját a rombadőléstől megmentette?

Erre a kézzelfogható kimutatásra pedig nagy szükségünk van. Az osztrák történetírók, a kik nem barátaink, a trón biztosítása érdekében folytatott küzdelemről irván, a magyar hadsereg működéséről csak annyiban szeretnek megemlékezni s dicsőségünkől csak annyit hagynak meg, a mennyit az igazság vakmerő meghamisítása nélkül el nem tagadhatnak. Saját magunk kötelessége meggyőzni, ha nem is ezeket a jó urakat, hanem az igazság barátait arról, hogy mennyire jogos a mi büszkélkedésünk s milyen részt követelhetünk magunknak a loyaltás, az uralkodóház iránti hűség és kötelességtudás erényéből?

Hogy ezt tehessek, első sorban össze kell hordanunk az anyagot, a miből majdan egy hivatott történetíró az egész kornak a képét hiven megrajzolhatja. S hadviselésről, harci vitéségről, a nemzet vér- és pénzáldozatáról lévén szó: a feladat súlya első sorban a hadiesemények földerítésére, feldolgozására hivatott folyóiratokra nehezedik. Ebbeli kötelességéről a *Hadttörténelmi Közlemények* nem feledkezett meg. Fennállása óta közölt már, nem sokat ugyan, de mégis néhány cikket a magyar vitéség és áldozatkészség ezen dicsőséges korszakából. A mit az alábbiakban elmondok, szaporítása kíván lenni ennek a cikksorozatnak. Nem az

egész ország szerepléséről fogok szólani, hanem annak egy kis részéről. Az sem lesz rendszeres egész, hanem rapszodikus visszaemlékezés, az egykorú iratokból vett nyers anyag összehordása.

Az egykori jász- és két kun kerületek az országnak igen kis részét teszik, hanem ez a kis rész a legmagyarabb vidéken esik. A jászkunok, mint megtelepülések óta évszázadokon át királyi kiváltságoknak örvendő nép, mint országgyűlési czikkelyek által több ízben biztosított koronajobbágok, igen természetes, hivei voltak az uralkodóháznak. Régi királyaink alatt, nemesek módjára, a személyes katonáskodás általános kötelességük volt, ezért folyton fegyverben állottak s csaknem az állandó hadsereg jellegét mutatták. A Habsburgok hatalmának meggyökereztetésében: a cseh Ottokáron vett messzeható fontosságú győzelemben lényeges szerepet játszottak. A török hódítás véget vetett hadi jelentőségüknek. Hódolt állapotukban hazafiúi kötelességüket csak annyira teljesíthették, a mennyire a mostoha viszonyok és tetemesen megfogyatkozott létszámuk mellett tehették. Alig szabadult fel Buda vára és Budával együtt a jászkun kerületek a másfélszázados járomból, újabb szolgaságba süllyedtek. Lipót császár eladta őket a német lovagrendnek; elvesztették kiváltságaikat s a mi sohase történt velök, jobbágok lettek. Mária-Terézia szorult helyzetének kellett bekövetkezni, hogy magokat 1745-ben megválthassák. A tetemes váltságösszegezen kívül még kikötötte a királynő, hogy ezer lovast tartoznak fölszerelve kiállítani és mielőbb harczba küldeni.

Az 1756-ban kitört hét éves háboru újabb áldozatokat kívánt az országtól, természetesen a jászkunoktól is. 1756. sept. 23-án érkezett Mária-Terézia királynő rendelete gr. Batthyány Lajos nádorhoz, mint a jászkunok főbírájához, melyben utalva arra, hogy a porosz és lengyel királyok, a brandenburgi és a szász választófejedelmek tartományaiba eddig hallatlan ellenséges módon, közel 60,000 emberrel betörték, azokat elfoglalták s ellenállhatatlanul előre, nyomúlva már Csehország határát pusztítják: ezen jogtalan és veszedelmes törekvésnek ellent állandók, a birodalmi sereget Cseh- és Morvaországban összevonván, azt magyar lovas csapatokkal kívánja erősíteni. «Emlékezünk — írja a királynő — hogy a jász- és két kun kerületek a múlt hadjárat alkalmával mily serényen szerelték fel és küldötték táborba lovasaikat és mily hasz-

nos szolgálatokat tettek nekünk.» Ez áldozatkészségben és hűségben bízva, megparancsolja a nádornak, intézkedjék azonnal, hogy a kerületek a lehető leggyorsabban 800 huszárt állítsanak ki és teljes hadi felszereléssel oda küldjék táborba, a hova ez iránt később kibocsátandó rendelete meghatározza. A királynő bízva a nádor tevékenységében s uralkodóháza iránti odaadó alattvalói hűségében, reményét fejezi ki, hogy kivánságát feltétlenül és haladéktalanul teljesíti.

A nádor épen Bécsben időzött, tehát személyesen győződhetett meg, hogy királynője trónját újból nagy veszedelem fenyegeti. Még innen Bécsből írt a kerületeknek, hogy a legfelsőbb rendeletnek minden erejükkel késlekedés nélkül tegyenek eleget. Magához rendelte Almásy Pál nádori főkapitányt, hogy vele a teendőkről tanácskozzék. A főkapitány biztosította a nádort, hogy a jászkunok minden erejükkel készek a haza szolgálatára, de jelenlegi erőtelenségükben képtelenek annyi katonát harcra képes állapotba helyezni.

A nádor maga is jól ismerte a jászkunok sanyarú viszonyait. Alig mult tíz éve, hogy félmilliónál nagyobb terhet vállaltak magukra, csak hogy a jobbágyi szolgaságtól megszabaduljanak. Ennek az adósságnak a nagy része még visszafizetetlen volt. Hátráltatta törlesztését a mult hadjáratban kiállított ezer lovas felszerelésének költsége. A hadjárat végeztével a kerületek nem kapták vissza a lovakat, mert azokat nagylelkűen felajánlották a rendes katonaság részére. Most pedig katona alá alkalmas lovakat szerezni igen nagy nehézséggel jár. Úgy vélte tehát megoldandónak a dolgot, hogy a Jászkunság a Hajdusággal együttesen állítson ki egy egész ezredet, mely róla, mint tulajdonosról, *nádor ezrednek* neveztetnék. A részesedési arány úgy lenne, hogy 600 huszárt a jászkunok, négyszázat pedig a hajduk adjanak.

Ez iránti javaslatát okt. 7-én személyesen terjesztette a királynő elébe. E szerint a jászkunok 600 csupa alkalmas és a menynyire lehet önkéntes huszárt tartoznak kiállítani, a kikkel a hajdu városok által kiállítandó 400 huszár egyesítettven, együtt egy ezredet fognak képezni s a többi ezredek módjára szolgálatot teljesíteni. A felszerelés határidejéül a jövő hónap utolsó napját tűzte ki; táborba indíttatásuk esetleg hamarabb is eszközölhető, ha

két csapatban indulhatnak útnak, t. i. ha 300 ember együtt lesz, azok mihelyt a hadbiztos megszemlélte őket és ellátásukat átvette, a tisztekkel együtt Csehországba a hadsereghez küldethetnének.

A királynő hozzájárult e javaslatához s szept. 23-ki rendeletét e szerint módosította.

A nádor javaslatának második pontja a tiszti kinevezésekre vonatkozott. Mint ezredtulajdonosnak jogában állt a törzstiszteket kiszemelni s kinevezés végett ő felsége elé terjeszteni. Ezredesül br. Orczy Lőrinczet szemelte ki, nem annyira katonai érényeiért, mint inkább azért a jó viszonyért, mely a Jászkunság és az Orczy-család közt még abban az időben szövődött, mikor Orczy István — Lőrincznek az apja — a kerületeket mint a német lovagrend administratora igazgatta. Vele tárgyalt tehát s mikor a megkinált állás elfogadására késznek nyilatkozott, őt ajánlotta a királynőnek kinevezésre, különösen kiemelvén, hogy e kinevezés jó hatást fog gyakorolni a jászkunokra.

Őrnagygyá Jankovics Miklóst, a kerületek alkapitányát kérte kinevezni, a ki már a mult hadjáratot a Baranyay-ezredben végig küzdötte. A hajdu városok 400 emberrel járulván az ezredhez, illő, hogy az ő részükről is neveztessek ki a törzstiszti karba: minthogy pedig a hajduk kincstári alattvalók, az ez iránt meghallgatattván, Török Andrást a gr. Károlyi-huszárezred kapitányát hozta javaslatba. A többi tiszteket, jog szerint, maga az ezredet kiállító közönség választja; a nádor csak azt kötötte a lelkükre, hogy lehetőleg olyanokat válasszanak, a kik a mult hadjáratban részt vettek s magukat különösebben kitüntették.

Azt javasolja továbbá a nádor, hogy mivel az ezrednek új egyenruhával való ellátása sok időbe és költségbe kerül, egyelőre meg lehetne elégedni azzal, hogy dolmányt, köpönyeget és csákót kapjon egyformát a legénység; teljes egyenruházattal később is el lehet látni. Most mindenekeelőtt az a fő, hogy a ló, fegyver és az emberanyag legyen kifogástalan. Minthogy pedig a kerületek pénztára annyira ki van merülve, hogy ezt a költséget meg nem bírja, felhatalmazást kér a királynőtől arra, hogy alkalmas kölcsönt vehessenek föl, a mi aztán a községekre aránylagosan kivettetnék s a közadóba beszámítva törlesztetnék. A felveendő kölcsön nagyságát még most meghatározni nem lehet; arra azonban különös gondja

Iesz a nádornak, hogy az csak az engedélyezett czélra fordíttassék s a visszafizetés az adózó népet túlságosan meg ne terhelje.

A nádor ezen javaslatára a királynő okt. 9-én adta meg elhatározását. A javaslatba hozott három törzstisztet kinevezte s utasította a haditanácsot, hogy részükre a szabályszerű kinevezési okmányokat állítsa ki. Biztosította továbbá az ezredet, hogy szolgálatának tartama alatt a rendes katonasággal egyenlő rang, kedvezmény és fizetés illeti. A kapitányokat, hadnagyokat, zászlótartókat a kerületek választhatják, de a nádor jóváhagyásával. Elrendeli, hogy minden század 100 közlegényből álljon s 3 hónap alatt teljesen felszerelve Pesten gyülekezzék, hol a hadibiztos felül fogja vizsgálni s miután a hűségesküt letették, ellátásukat a kincstárból fogják nyerni s rendes katonai szolgálatukat megkezdik. Megengedi, hogy a kerületek kölcsönt vehessenek föl, de szigorú számadás és a nádor által ígért ellenőrzés mellett; kilátásba helyezte, hogy az egvenruhánál tetemes költségeinek viseléséhez a hadi kincstár lehetőleg hozzá fog járulni.

Ugyanezen a napon tett előterjesztésében jelenti a nádor a királynőnek, hogy a toborzás a Jászkunságban már megkezdődött; ennek hathatósabb folytatása azonban kívánatossá teszi, hogy Orczy, Török és Jankovics törzstisztek a kinevezési okmányokat mielőbb megkapják. Bemutatja egyttal br. Orczy Lőrincz köszönő levelét, melyben háláját fejezi ki a királynőnek, a miért őt ezredessé kinevezni kegyeskedett. Kéri, hogy e tényről a formalis okmányt a haditanács által kiállíttatni ne terheltessék s egyben ígéri, hogy a királynő és uralkodóháza javán, üdvén fáradozni törhetetlen kötelességének fogja tartani.

Br. Orczy Bécsben lévén, személyesen is megköszönte kineveztetését. Azután tárgyalta a nádorral a toborzás módozatai felett s tárgyalások eredménye egy utasítás lett, melyet okt. 9-én bocsátott ki a nádor a nádori főkapitányhoz s a kerületek tisztviselői karához. Az imént kitört porosz háboru sanyarú viszonyai közt — mondja az utasítás — ő felsége elrendelte, hogy a Jászkunság, kiváltságos helyzetéhez méltóan, a bárók, főpapok, főurak és nemesek példájára a háboru sürgős szükségleteire és a közjó előmozdítására 800 jól fegyverzett lovast állítson ki minden akadékoskodó késedelem nélkül. Megértvén azonban a királynő a kerületek

eladósodott, elerőtlenedett állapotát, az ő (a nádor) hathatós közbenjárására és a jászkunok hű szolgálataira való tekintetből követelését 200 huszárral lejjebb szállította, de oly kikötéssel, hogy a 600 lovas katonát kifogástalanul és minél hamarabb állítsák ki. Sőt ő felsége — csak hogy a nádor huszárezred mielőbb kiállhasson — beszüntette a kerületekben a gyalogság részére való toborzást is, a mit a helytartótanács sept. 6-án engedélyezett. Illő tehát, hogy ő felsége akarata mielőbb teljesüljön s e czélból a következő utasítást adja:

1. Minél alkalmasabb lovacról, jó fegyverekről és egészséges katonákról gondoskodjanak a kerületek. A korábbi insurrectióból megmaradt és jó karban levő fegyverek felhasználhatók; ha nem elégségesek, újakat kell vásárolni. A kiválogatott és összeírt lovakat takarmányozzák és mindenkép jó karba hozzák. Ezeknek eszöklése végett

2. a főkapitány tartson mielőbb közgyűlést, azon mindennek előtt válaszzák meg a tiszteket és altiszteket arra teremt s lehetőleg az előbbi insurrectióban magukat kitüntetett férfiak sorából. A tisztek feladata lesz az insurrectio gyors szervezése.

3. A ruházatot illetőleg feltétlenül szükséges dolmány, köpönyeg, csákó; a lovaknak nyergek s egyéb kellékek. Ezek, a mennyiben magának az illető katonának nincsenek, minél olcsóbb áron szerzendők be.

4. A nádor javaslatára kinevezendő törzstiszteknek a kerületek által választandó tisztek föltétlen engedelmességgel tartoznak. A tisztikar pedig a nádori főkapitánynyal egyetértőleg mindenképen azon munkáljon, hogy az ezred mielőbb hadba állhasson.

5. Ha nem lehetne mind a 600 katonát egyszerre fölszerelni, 300 ember mégis november utolsó napjára okvetlenül kész legyen egy törzstiszt vezetése alatt az ellenség ellen indulásra; az elmaradt csapat rövid időn kövesse amazt.

6. A kimozdulás napjától kezdve mind a tisztek, mind a legénység a kir. kincstárból huzzák fizetésöket.

7. A szükséges kiadások fedezésére a kerületek alkalmas kölcsönt vehetnek fel, de arról a főkapitány ellenőrzése mellett a nádornak számadással tartoznak.

8. A toborzásról a főkapitány koronként jelentést tegyen a

nádornak, különösen ügyelvén azokra, a kik engedetlenségükkel, izgága természetükkel azt hátráltatják, vagy akadályozni törekeshetnek. Egyébként bizik a nádor a kerületek ősi dicsőségében, katonai erényében, melynek a letűnt századokban, legutóljára a mult insurrectióban annyi jelét adták, hogy azt még a felséges asszony is hizelgőleg elismerte.

A mit a nádor annyira sürgetett: a törzstisztek formális ki-nevezése rövidesen megtörtént. A haditanács okt. 13-án értesítette a nádort, hogy a 600 jászkumból és 400 hajduból felállítandó huszárezred parancsnokló ezredesévé br. Orczy, alezredessé Török, őrnaggyá Jankovics neveztetett ki.

A nádor utásításának 2. pontjában elrendelt közgyűlés okt. 19-én ült össze Jászberényben. A tanácskozó férfiak belátván a fenyegető helyzetet, készséggel ajánlották segítségüket. Sőt azt is egyhangulag elhatározták, hogy a katonaságot teljesen új ruházattal látják el, mert hiányos öltözettel a közlegő tél zordonságának nem tehetik ki embereiket, ha azt kívánják tőlük, hogy kötelességüknek megfeleljenek. Minthogy pedig alig száz akad, a ki megfelelő ruházatról saját költségén gondoskodhatik, ennél fogva az egész főszerelést a közönség terhére eszközlik. Nagyobb nehézséget okozott a királynő az a kívánsága, hogy a megszabott 600 létszámba tisztán csak a közlegénység értendő; mert a kerületek ügy számítottak, hogy abba az őrmesterek, káplárok, még a trombitások is beleértvék. Kérték is a nádort, hogy a királynőt igyekezék ily értelmű elhatározásra bírni. De még inkább azt kérték a nádortól, hogy a katonák megvizsgálása ne Pesten, hanem minden egyes kerület területén eszközöltessék; különben néhány ezer frttal több teher nehezedik rájuk. A kerületek ugyanis egymástól szét-szórva, vármegyék közé beékelve fekszenek; a szemlére küldendő katonaságnak tehát idegen területen kell 10—20 mérföldet megtenni, míg Pestre ér. Hogy élelmezzék őket ebben az útban? Azt kívánni se lehet, hogy az utbaeső vármegyék terheltesse vele, a melyeknek elég gondot okoz a rájuk eső hadjuttalék előteremtése. Czélszerűbb tehát, hogy — miként az az előbbi insurrectióban is történt — a hadbiztosság a helyszínén tartsa meg a szemlét és pedig nem várva meg, míg az egész ezred felül, hanem mihelyst egy-két század kész, azt azonnal megvizsgálná s mindjárt kincstári

ellátásba venné. Egyébiránt jelenthetik, hogy a legénység és altisztek már toborzva vannak, ruházatuk azonban lassan készül. Ezeket Pesten, Budán kellett rendelni s a tömeges munka miatt a jövő nov. hónap végénél alig készülhetnek el hamarabb. Nagyobb nehézséget okoznak a lovak és fegyverek. A lovakat ugyan már a legtöbb községben kiválogatták és összeírták, de azok között a nádori főkapitány, a tisztek igen sok alkalmatlant találtak, mert a nyári és őszi mezei munkák s a gyakori átkelő fuvarozások a lóállományt igen megviselték. A mult fölkelésből megmaradt fegyvereket összeszedték, most folyik megvizsgálások, hogy bányat lehet belőlük használni? Annyi azonban már most látszik, hogy az új karabélyra különösen szükség lesz. E hiányok beszerzésével Dósa Pál és Molnár József deputátusok bíztak meg.

Almásy főkapitány, a kinek a nádorhoz intézett jelentéséből értesülünk a közgyűlés lefolyásáról, végül figyelmezteti a nádort, hogy noha a közgyűlés a halasi születésű Komáromy Jánost választotta egyik zászlótartóvá, ezt a választást ne erősítse meg, mert Komáromy az 1754-ki hódmezővásárhelyi és mezőturi paraszt lázadásban annyira terhelt volt, hogy az ítélkező kir. bizottság őt aktivitásától elmozdította. Helyébe Bakó Mihályt, egy kunszentmiklósi jómódú család fiát ajánlja, már csak azért is, mert Kunszentmiklós mind a mult fölkelésben, mind most nagy igyekezetet fejt ki a haza szolgálatában.

Okt. 29-ki jelentésében Almásy főkapitány arról értesíti a nádort, hogy Orczy ezredes bejárta a Nagy Kunságot és úgy tapasztalta, hogy Madaras, Turkeve és Kunszentmárton az embereket már összetoborzották s a lovakat is kiválogatták; de Kisujszállás, Kunhegyes és Karczag a hadikészülettel el vannak maradva. Bizik azonban a kerületi kapitány: Illéssy István erélyességében, hogy kötelezettségüknek a kellő időre ezek is eleget tesznek. A nagy kunok kijelölték már a tiszteket. Vincze Istvánt zászlótartónak kívánják, továbbá tisztükül a csinos külsejű, 22 éves Mészáros Jánost, a kunhegyesi bíró fiát, Fejér Ferenczet, a ki a kir. személynök mellett kanczellista, és Helebronth Antalt, egy vagyonos nemes család 28 éves sarját. Az altisztek kinevezését is sürgetik a kerületek.

Ugyanezen jelentésében ismételten kéri a főkapitány, hogy a

600 főbe beleszámtassanak az altisztek is és a szemle a kerületek területén történjék.

A nádor a kerületek kérését nov. 13-án terjesztette a királynő elé és öt nap múlva megérkezett a legfelsőbb elhatározás, hogy a budai hadbiztosság kiküldöttje Jász-Berényben tartsa meg a szemlét s a beváló katonákat és lovakat mindjárt kincstári ellátásba vegye. Azt is megengedte, hogy a 600 főbe az altisztek is beleszámtassanak. Az ezred beosztását t. i. ekként rendelte el:

Az ezred törzse:

		ember	ló
Ezredes és tulajdonos	} Ezek négyen a századoknál kapitányokként szolgálnak		
Ezredes és parancsnok			
Alezredes			
Őrnagy			
Káplán		1	1
Ezred kvártélymester		1	1
Hadbíró és titkár		1	1
Hadsegéd		1	1
Élelmezőmester.....		1	1
Szekerézmester		1	1
Alsebész		2	2
Dobos		1	1
6 élelmezőszekér		6	6
	összesen	15	15

Egy törzs és egy rendes század:

Kapitány	1	1	
Hadnagy	1	1	
Zászlótartó	1	1	
Őrmester	1	1	
Irnok	1	1	
Trombitás	1	1	
Nyerges és kovács	2	2	
Káplár	5	5	
Közlegény	87	87	
	összesen	100	100

Összegezve :

Az ezred törzse	15 ember	15 ló
4 törzs zászlóalj	400 „	400 „
5 rendes „	600 „	600 „

Az egész ezred létszáma : 1015 ember 1015 ló

A királynő ismételten tapasztalt jóindulatának jótékony hatása elmaradhatatlan volt. A kerületek teljes erővel folytatták a hadi készülődést s ha a kitűzött időre nem is, de december közepére már fölszerelték katonáikat. A hadbiztosság kiküldöttje decz. 30-án vizsgálta meg őket s miután némely észlelt hiányok hamarosan pótolttak, a következő 1757. január elején útnak indult a csapat, egyelőre Bars vármegyébe. Útközben, Gödöllőn, január 20-án a nádor, mint tulajdonos megszemlélte ezredét. A megelégedés hangján jelenti a királynőnek, hogy huszárjait lovakkal, ruházzal, minden fölszereléssel annyira ellátottaknak tapasztalta, hogy bármely rendes ezred nem különb nála. E nem remélt siker jórészt Almásy főkapitány buzgalmának és tapintatos erélyének köszönhető. Ha ő rá lett volna bízva a hajdu városok kormányzása, bizonyosan azok is kiállították volna már a reájok rótt részt. De azok még el vannak maradva s a késedelem okául különösen a posztó hiányát hozzák fel. Megintette őket s most biztatják, hogy rövid időn csatlakozni fognak a jászkunokhoz.

Ápr. 8-án végre felült a hajdu huszárság és Török alezredes vezetése alatt útnak indult. Ekközben — ápr. 10-ről keltezve — érkezett a haditanács rendelete, hogy az ezred Csehországban fog működni, tehát téli szállásáról azonnal induljon el és Morvaországon át Königrätzig menjen, a hol a további parancs várja. De a hajdu századok még mindig nem voltak kellőleg fölszerelve, nem voltak tábori sátraik s a legénység nagy része nem volt ellátva puskával és oldalfegyverrel. Ez és a hadbiztosság késedelmezése, mely a menettervet sokára küldte meg, lehetetlenné tette, hogy az ezred útnak induljon. A haditanács ápr. 27-én újra ráírt a nádorra, hogy mi az oka, hogy ezredéről semmi hír? pedig a királynő is sürgeti, hogy a nemzeti katonaság mihamarabb Königrätzben gyülekezzen. És az ezred még mindig nem indult ki Bars vármegyéből. Oka megint a hadbiztosság volt, mert nem látta el idejében

pénztárral, a melyből az útközben fölmerülő költséget viselni lehetett volna.

A mint az ezred-pénztár megérkezett: ápr. 30-án végre elindul a csapat, mely eddig derekasan kitartott, csupán négy ember halt meg a jászkunok közül és nyolcz megszökött a hajdukból, de kettőt vason visszakisértek az ezredhez. Orczy ezredes, a mulasztásokat helyrehozandó, gyors menetelésben vezette katonáit s csak minden negyedik napot engedte nekik pihenőül.

Az ezred Königggrätzbe érve Lotharingiai Károly hg., illetőleg gr. Serbelloni parancsnoksága alá helyeztetett s részt vett az általa vezényelt ütközetekben. Ez ütközetekben aránylag nem sokat vesztett az ezred, de mégis annyit, hogy az év végén a fővezér elrendelte kiegészítését. Br. Orczynak Grosz-Raschitz-ból nov. 10-én kell jelentése szerint a nádor ezred 1015 emberéből okt. utolsó napjáig

Alkalmatlansága miatt elbocsáttatott	4
meghalt	7
elesett vagy fogságba jutott	148
elszökött.....	5
ítélettel kivégeztetett	1
sebbel rokkant lett	5
az összes fogyatkozás	<u>170 ember</u>

Az 1015 ló közül kimustráltatott s	
agyonlövetett	22
a csatatéren maradt	178
alkalmatlan és rokkant	26
összesen	<u>226</u>

Ezeken kívül még a következő fölszerelések beszerzése vált elkerülhetetlenné, u. m. 464 karabély, 370 pisztoly, 215 kard, 416 pisztolytok, 208 nyeregszerszám; a sátrak valamennyien használhatatlanok, az elelmezési szekerek közül 3 jó, de hármát már nem lehet kijavítani, a szekereket vonó lovak közül 3 vénsége miatt használhatatlan. E szükségletek beszerzése és az ezred kiegészítése végett br. Orczy, Horváth Ferencz és Szuperany Demeter hadnagyokat, 1 őrmestert, 2 káplárt, 1 kovácsot, 1 nyer-

gest, 1 furirt és 84 közlegényt lovaik nélkül (unberitten) hazaküldte, a haditanácstól rendeletet eszközölvén ki részökre, hogy a magyar kancellária hivatalos hatalmával támogassa az ezred kiegészítését.

A nádor Rohonczi december 21-én jelentette a királynőnek, hogy a kerületekben megtette az intézkedést, hogy mihelyst a hadkiegészítésre hazaküldött tisztek oda érkeznek, kívánságuknak mindenben tegyenek eleget. Siet azonban kijelenteni, hogy a jászkunok saját erejükből szerelvén föl az ezredet, tehetségük a mostani szűk viszonyok közt annyira ki van merülve, hogy a kiegészítés terheit alig bírják meg. A munkabíró, erőteljes férfinép a csatatéren tesz eleget hazafiúi kötelességének, a mezei és egyéb munkát jóformán az asszonyok végzik, azok viszik az adózás terhét. Egyébiránt pár nap mulva Pozsonyba utazik, oda rendelte a kerületi főkapitányt; ha vele tanácskozott, bővebb jelentést fog tehetni.

Ezt a jelentést be se várta a királynő; 1758. jan. 21-én a kancelláriával ráíratott a nádorra, hogy elvárja mindenkor tanúsított hű szolgálatkészségétől, hogy ezredének kiegészítéséről halogatás nélkül gondoskodik. Különösen jó lovakat és pedig 14¹/₂ markosnál nem kisebbeket szerezzen. A költségek a kerületek rendes adójából fedezhetők, illetőleg abba betudhatók. Határnapul márcz. 8-ikát szabja meg.

Az ismételt parancsra, mely a hajdu városoknak is szólt, a nádor kiadta az utasítást, mely szerint az ezred kiegészítése eszköziendő volt. A dolog sürgőssége miatt nem lehetvén megvárni, míg a közgyűlés összeül, csak a kerületi kapitányokat hívja össze a főkapitány; ezekkel beszélje meg a módozatokat, melyek szerint a hiányok leghamarabb pótolhatók. A főkapitány értekezzék a hajduk kapitányával és állapítsák meg a hajduk részesedési arányát. Egyébként a ker. kapitányok és községi előljárok kövessék a hazaküldött katonatisztek utasításait s a mint sikeresebbnek vélik: vagy a községekre követendő hányad, vagy pedig verbunggal állítsák elő a legénységet, a mely 18-tól 40 éves lehet, de erős, hadifáradalmakat bíró legyen. A lovak nemes fajtájúak, egészségesek, legalább 14¹/₂ markosak legyenek; ha a kerületekben beszerezhetők nem volnának, vásárolhatják más vármegyékben is. A lovak

Pesten vagy Debreczenben állítandók szemlére; ha 30—40 ló van együtt, egy hadbiztosi tiszt kiküldését kérhetik. A bevált legénység és ló azonnal kincstári ellátásba vétetik s a kerületek felelőssége megszűnik. A ruházat és fölszerelések elkészítése helybeli mesteremberekre is bízható, vigyázni kell azonban, hogy a szabványnak megfeleljenek. Az összes költségek a közadóból fedeztetvén, az előljárók számadást vezessenek s azok helyességét a sorozó tisztekkel igazoltassák. Ha a költségek az adóból ki nem telnének, a községek kölcsönt vehetnek föl, de az előljárók főgondja legyen, hogy az adósság mielőbb visszafizetessenek.

Ez intézkedések megtétele után febr. 29-én jelenté a nádor a királynőnek, hogy ezredének kiegészítése folyamatban van s miután annak eszközlését az e czélből hazatért Orczy ezredes vette kezébe, reményli, hogy Almásy főkapitány hathatós közreműködésével sikerülni fog a királynő akaratát teljesíteni. Minthogy pedig az ezred őrnagya: Jankovics Miklós a mult évben lováról leesvén, egészsége annyira megromlott, hogy hadi szolgálatát eredményesen nem végezheti, ennél fogva elbocsáttatását kéri. Helyébe Pletrich Jánost, a Splényi ezred kapitányát ajánlja kinevezésre, a ki 17 évi tényleges katonai szolgálata alatt annyi jelét adta kiváló katonai képességének, hogy remélhetőleg az ezrednek dicsőségére fog válni.

A királynő márcz. 10-ki rendelettel Pletrichet csakugyan kinevezte őrnaggyá s utasította a haditanácsot, hogy kinevezési okmányát állítsa ki. Egyuttal újból sürgeti az ezred kiegészítésének mielőbbi befejezését. A nádor erre válaszolva márcz. 18-án jelenti, hogy a jászkunok az első szükségleti kimutatás szerint az őket terhelő résznek már eleget tettek, de az alatt az ezred mind emberben, mind lóban, mind fölszerelésben újabb veszteségeket szenvedett s most e hiányok pótlását is követelik. A hajdu városokban lassabban megy a dolog, különösen a mult évben beszerzett posztó miatt, mely a télen teljesen hasznavehetetlennek bizonyult. Orczy most oda utazott s közreműködésével talán sikerülni fog kivinni, hogy a transport rövid időn táborba indulhat. A dolog csakugyan annyira haladt, hogy Orczy ezredes és Almásy főkapitány a szemlét márcz. 28 án Jászberényben megtarthatták. Az eredmény váratlanul rosszul ütött ki. «Meg kell vallanom klmes Uram — írja Almásy a nádornak — eliszonyodtam, midőn a remunda lovakat

most megláttam, mivel a mely lovak elsöbben még in februario assentaltattak, jobb husban és statusban valának, mint most ennyi időre». Ennek oka az volt, hogy a lovak a katonák kezére adatván, nem viselték kellő gondjukat, hanem a helységbirák figyelmetetése ellenére folyton nyargalóztak rajtok. Orczy szerint meg az az oka, hogy sok volt köztük a fiatal ló, melyet csak most fogtak abrakra, szénára; a tavaszi idő különben is megviseli a jószágot, aztán meg ide-oda, legutóbb is Debreczenbe hordozták őket assentatióra. E miatt csakugyan «marschra és hadi szolgálatra alkalmatlanok és hacsak még egy holnapig valahol haltot nem tesznek csak két forcizirozott marchon is fele maródi lészen.» Azt javasolja tehát Orczy, hogy egyelőre az erősebbjét, mintegy 150-et, kellene táborba indítani. Jó volna, ha ezt a transportot Pletrich vezetné, de ha ő nem tehetné, Jankovicsra lesz kénytelen bízni. Ő maga addig nem mozdul a kerületekből, míg az összes hiányok pótolva nem lesznek. A legénységet a Jász-kunság mind kiállította, összesen 97-et, tehát kevesebbet, mint kívántatott és pedig azért, mert az ellenség fogságából 30 katonát szabadon eresztettek. A hajdu városok 48 embert állítottak ki. Hiányzik még néhány puska, nyereg és nyeregbőr, miket Pesten fognak beszerezni; azonkívül az ezredes minden katona részére még muntlizsákat, fekete süveget és baltát is kíván. Mondurt 170-et készítették, tehát 73-al többet; ezt a többletet a táborban levő katonaság hiányos ruházatának felújítására fogják fordítani. Legtöbb nehézséget okoz annak a 27 lónak az előteremtése, a melyet a haditanács csak legutóbb követel a kerületeken, a miből 17-et elvállaltak a jász-kunok, pedig igazán nem tudják, hogy a mostani rossz lóállomány mellett honnan szerzik be. A főkapitánynak nagy fáradságról, költségesről szóló ezen jelentését még meg se kapta a nádor, mikor a kancelláriától újabb rendelet érkezett hozzá, hogy a mult évben fölszerelt ezrede ruházat és különösen köpönyeg dolgában annyira megfogyatkozott, hogy mielőbb 600 új köpönyegről kell gondoskodni. Minthogy pedig a katonaság rendes eltartásával amúgy is igen igénybevett hadikincstár ezt a körülbelül 5000 frtot igénylő költséget meg nem bírja, az a kerületek adójából fedezendő. Török András alezredes Kameniczből ápr. 21-én írván, hasonlóképp arról panaszkodik, hogy az ezred annyira elrongyosodott, hogy félni

lehet, miszerint a szolgálattól elkedvetlenedik s «valami reménten következést okozhatna». Ő az ellátási számadást elkészítette s betérjesztette a hadi számvevőségnek; az abban kimutatott 12,000 frtnak ha csak a felét is kiadnák: mentét, köpönyeget, talán dolmányt is csináltathatna az ezred. Jó volna, ha Orczy ezredes Bécsbe menne s e dologban maga fáradozna s ha a pénzt kezéhez kapná a mondur elkészítéséről is intézkednék.

Azonban Orczy még mindig az ezred kiegészítésével bajlódott. Várta Pletrich őrnagyot, hogy jelentkezvén, véle az egyik transportot útnak indíthassa. Azonban Pletrich, jól lehet kinevezését megkapta, de nem kapta meg a fölmentést a Splényi-ezredtől. A hadparancsnokság Vág-Ujhelyre vezényelte, hogy ott 242 lengyel lovat vegyen át. Az átvétel sokáig késett s bár kétszer is megsürgette fölmentését a Splényi-ezrednél viselt állásától, mégis ápr. 22-ig nem jelentkezhetett Jászberényben.

Míg idehaza az ezred kiegészítése folyt, a táborban maradtak a csatamezőkön teljesítették hazafiúi kötelességüket. Hol jártak, mit műveltek? adatok hiányában lépésről lépésre nem kísérhetjük őket. A tisztikar küldött ugyan értesítéseket a nádornak, de azok vagy elkallódtak vagy a Batthyány-család levéltárában lappanganak. Mi itt csak a hivatalos iratokra támaszkodhatunk s még egy pár magánlevélre. A legkorábbi ezek közt Kövesdy Pál kapitánynak Allendorfból (Hessiában) 1758. márcz. 10-ről keltezett levele. Mentegeti magát, hogy eddig is nem udvarolhatott a nádornak csekély irásával, de «a szolgálat nagy volt rajtuk, úgy annyira, hogy egész télen a franczia ármádát bedeckoltuk, mostanában a tek. regimentünk Prussiából ide Hessiába masérozott, mivel a franczia armada mind Hannoveriából, mind Hessiából Kasli nevű városhoz huzza magát; mink pediglen a retirádát tartjuk. Némely prussus kuruczok és gyalogság conjungálta magát Hannoverrel; menyüi lehet, nem tudhatom. A francziák közül ezen a télen sokan meghaltak; ha ugyancsak úgy fogják magokat viselni, mint a mult ősszel, kit Isten ne adja, bennünket is ugyan megrongállhatnának».

Az ezred törzse márcz — jun. hónapokban Kameniczban állomásozott. Innen irogatott a nádornak Török András alezredes, az ezred egyik legvitézebb katonája, a ki szigorú fegyelemmel, de egy-

szersmind atyai jóindulattal kormányozta az ezredes távollétében katonáit. Minden törekvése arra irányult, hogy ezrede mind értelmességére, mind vitézségére, mind külső megjelenésére kivívja feletteseinek elismerését. Szégyenkezve jelenti egyszer a nádornak, hogy «a generálisság parancsolatjából egynehány tiszteink kikomandírozottak, melyek közül Dévay László úr vigyázatlansága miatt öt közemberrel együtt elfogattattak; hadnagy Katona uram pedig len köteleességét teljességgel véghez nem vitte, de mellette egy káplár tiz emberrel poszton lévén, huzásokat-vonásokat tettek és excessusokért mindezeknek, úgy az említett két tisztnek a generálisság processust parancsolt formálni. Klmes Uram! most tetszik ki, mit téssen az, a midőn a főtiszt és altiszt tudatlan és minden szigorral köteleességében nem oktatja és ahhoz keményen nem fogja az ember; eddig könnyebb volt más regimentekkel keverve szolgálni, de most magánosan lévén, tetszik ki, mit tudunk s mint viseljük magunkat.» Ő mindenkép rajta van, hogy katonái szigorú fegyelem alatt aljanak. «Nem nyugszom addig, míg ezen csorbákat ki nem törlik, kihez annyival nagyobb reménységem, minthogy engedelmességük és kedvük nevelkedik!» És az engedelmességet — igen tapintatosan — nem egyedül szigorúsággal igyekezett az alezredes nevelni, hanem a jó szolgálat megjutalmazásával is. «Istennek hála nagy disciplina alá fogtam őket, írja ápr. 21-én, mellette a szolgálathoz is kedvet nyújtottam, minthogy az eddig és e télen comandóban lévő katonáknak a comandérozó feldmarschaltól kinek-kinek három forintot exoperaltam, e miatt a többi is nagy ösztönt kapott.»

Török András jeles katonai képessége nem maradt titok felettes hatósága előtt. 1758. máj. 27-én a haditanács arról értesíti a nádort, mint ezredtulajdonost, hogy Török huszár alezredest «in Ansehung seiner mit unermüdetem Eifer und Treue geleisteten guten Kriegsdiensten, dabei jedesmal erwiesenen Tapferkeit, besitzenden Kriegserfahrenheit und anderen aufhabend-lobwürdigen Eigenschaft, dann von dem Herrn Feldmarschallen Grafen von Daun eingelangten Vorwort» — másodezredessé nevezte ki ő felsége.

Török előléptetését egyéb változások követték a tisztikarban. Helyébe Pletrich János őrnagy neveztetett ki alezredessé. Az ekként

megürült őrnagyságra első sorban Csanády Sámuel hozta javaslatba a nádor, kedveskedni akarván ezzel a hajduknak, a kik jelen-tékeny áldozattal járultak a nádor ezredhez s a kik saját honfijok kitüntetésében áldozatkészségük elismerését látták volna. A királynő azonban a másodsorban ajánlott Gvadagni József grófot, a Baranyai huszárezred kapitányát nevezte ki. Nem járult hozzá a királynő a nádor azon fölterjesztéséhez, hogy miután egy ezredben két parancsnok fölösleges, br. Orczy Lőrinczet, a ki az ezred fel-állítására és szervezése körül elvitázhatatlan szolgálatot tett s mint katona is, főleg a berlini expedícióban kitüntette magát, vezérőrnagyi czímmel jutalmazza meg Még ugyanez évben az a változás volt a tisztikarban, hogy a nádor Hellebronth Antalt, az Eszterházy József huszárezredének főhadnagyát kapitánynya, ifj. Jankovics Józsefet főhadnaggyá, Talafusz János és Horváth György zászlótartókat hadnaggyokká, Boda Ferenczet zászlótartóvá nevezte ki, illetőleg léptette elő.

Említettük, hogy a haditanács 600 új köpönyeg elkészítteté-sét rendelte el; a mihez ez évben még az ellenség fogságából telje-sen lerongyolva kiszabadult 117 katonának teljes fölszerelése já-rult. Egy-egy katona teljes fölszerelésének költsége 64 frt 44¹/₂ k-rban állapítottatott meg.

Mindezen szükségletek annyi pénzt igényeltek, hogy azt a teljesen kimerült kerületek meg nem birhatták; adójukba se volt beszámítható, mert azt az előbbeni fölszerelések nemcsak kimeri-tették, hanem a még ezután esedékes részletet is igénybe vették. Ily körülmények közt a nádor azt kérte ő felségétől, hogy a szab-ványszerű fölszerelési költségek a közpénztárból fedeztessenek; pisztolyokkal pedig, minthogy azok idehaza be nem szerezhethők, a hadiszertár lássa el a huszárokat. E kérelem következtében a hadi-tanács sept. 28-án 6000 frtot utalványozott a fölszerelésekre, okt. 8-án pedig a pisztolyok és catapulták iránt is a kívánt határozatot nyerte a nádor.

A köpönyegek és fölszerelések előállításával Herpai Mihály kiskun kapitányt bizta meg a nádor, a ki feladatának a súlyos viszo-nyokhoz mérten elég gyorsan megfelelt. A szükséges dolgokat job-bára pesti mesteremberekkel készítette s nov. 4-én már azt jelent-hette, hogy a 600 köpönyeget és 117 ember mundurját és a lőszer-

számokat elküldte a táborba, csak a kardok nem készülhettek el, mert tetszése szerint való vasat nem kaphattak a csiszárok.

A hiányok pótlásával még el se készültek jóformán a kerületek, midőn Török ezredes jelentette a haditanácsnak, hogy a nádor ezred az 1758. évi hadjáratban 149 embert és 221 lovat veszített; tehát annak kiegészítése iránt a szükséges rendelkezést tegye meg. A haditanács 1759. jan. 27-én írt e tárgyban a nádornak, mit a királynő febr. 20-án megismételt s a felmerülő költségek fedezeti forrásául ismét a kerületek és hajdu városok adóját jelölte ki, egyszersmind rendelkezett a megfelelő katonai személyzetnek a hadkiegészítés helyére és vezetésére kirendelése iránt. Hogy pedig a munka gyorsítását biztosítsa, br. Orezyt 1500 frt évi fizetéssel vezérőrnagygyá léptette elő s az ezred valóságos parancsnokává Török ezredest nevezte ki.

A nádor hálás köszönettel vette a királynőnek a kinevezéssel tanusított kegyét s legjobb igyekezetét ajánlotta az ezred kiegészítésének végrehajtására. Sikerült is rá bírnia a jászkunokat és hajdukat, hogy ámbár ez évi adójokat a terményeknek hadi célokra való vásárlása és azoknak az ország fel- és alvidéki vármegyéiből való fuvarozása jó részben fölemésztette, azon felül még 10,000 frt kölcsönt vettek föl, hogy azzal a megürült királyi kincstáron segítsenek, azok az új terhet mégis elvállalták. Legnagyobb nehézséget a lovak beszerzése okozott, nemcsak azért, mert az ezredparancsnok 221 ló helyett most már 275-öt követel, hanem azért is, mert 15 markos lovat — holott tavaly 14 $\frac{1}{2}$ markos kívántatott — az alföldön igen nehéz kapni. Engedélyt kért tehát a nádor, hogy a kerületekből ki nem telő lószükségletet akár szerződéses szállítóval, akár az ujonczozó tisztek által szereztesse be az ország alkalmas vidékein, miként az más ezredeknek meg van engedve. Az is egyik nehézség volt, hogy ugyanakkor más három ezred — a császári, az Eszterházy Miklós és Hallerezred — szintén a Jászkunságban verbuvált. Ezen ezredeknek más vidékre való rendelése tehát multhatatlanul szükséges.

A királynő ápr. 30-án akként rendelkezett, hogy a huszár-ezredek kiegészítésére korábban beszerzett tartalék kincstári lovakból a mennyi szükséges, illetőleg a mennyi telik, a nádor ezrednek engedtessek által, a kerületek adójába betudandó 75 frt regulamen-

taris árban. Máj. 17-én pedig a haditanács arról értesítette a nádort, hogy a jászkun kerületekben verbuváló ezredek más vármegyébe helyeztettek át.

Míg ezek történtek idehaza, azalatt az ezred a csatatéren derekas munkát végzett. Török András óbester apr. 27-én Velchauból azt írja a nádornak, hogy sok volna tett útjainkat és szolgálatainkat leírni; «csudálkozásra méltó vala mennyire exponalta magát a nemes regiment és ha ámbár igen kevesen voltunk is, Isten ő szent fölsége kegyelme által még az ellenség előtt is nagy renomet szereztünk magunknak; ebben az alkalmatosságban zászlótartó Mészáros a Kunságból nagyon distingválta magát, azonnal is Erdős hadnagy helyébe hadnagynak publikáltattam, kapitány Csanády Ferencz uram helyébe Tardy uramat és ő klme helyett Sárossy uramat . . . Dosa kapitány uram és Szoporányi uram sebben rabbá estek 3 káplárral és 16 emberrel; a tisztjeink fogynak, vagy két nemes ifjakra lészen szükségünk . . .»

Hol és mikor volt ez az ütközet? azt nem írja az óbester úr, bizonyosan túlóvatosságból, számítván arra az eshetőségre, hogy levele — mint már többször történt — az ellenség kezébe kerül. Annyi bizonyos, hogy az ezred sok kárt szenvedett emberekben úgy, mint lovakban. A királynő 1759. máj. 21-én azt írja a nádornak, hogy újabban 336 lónak a hiánya tapasztaltatott. Kérdi: hány lovat szereztek be már a kerületek s még mennyit remélhetnek beszerezhetni? hogy esetleg vagy Magyar- vagy Csehországban a kincstár terhére gondoskodjanak lovakról.

Még nagyobb meglepetést szerzett a nov. 19-ki leirat, mely szerint, hogy a már negyedik éve húzódó háborút annál nyomatókosabban lehessen befejezéséhez siettetni, a hadvezérlet akként határozott, hogy a huszárezredek az eddigi 1000 föről 1500-ra emeltessenek, még pedig legkésőbb a jövő év február végéig. Hogy a lovakat könnyebben beszerezhessék, Simon Lázár nevű szállítóval oly szerződés kötött, hogy a mennyiben elegendő 15 markos ló nem találtatnék a kerületekben és a hajdu városokban, a hiányzó beszerzéséről a szerződő kereskedő tartozik gondoskodni, természetesen a kerületek költségén.

Képzeltető, hogy ez a rendelet nagy aggodalmat támasztott. A legyőzhetetlen nehézségeket a nádor sietett feltárni a ki-

rálányó előtt. A közfelajdulásnak meg volt az eredménye. Az uralkodó akként határozott, hogy az ezredek csak 200 fővel szaporíttassanak, vagyis minden ezred, a tisztikaron kívül, 12 századból álljon. Ezenkívül a jászkunok és hajduk irányában még azt a kedvezést is tette a királynő, hogy javaslatot készíttetett, mely vármegye jövedelméből lehetne könnyíteni a jászkunok és hajduk terhén? A helytartótanács Vas vármegyét ajánlotta, melynek a főispánja szintén a nádor volt, s a királynő annak az adójából csakugyan 36,000 frtot utalt át a nádor ezred ló-beszerzésére.

Még ennyi engedmény mellett is roppant fáradsággal járt a követelményeknek eleget tenni. Most is a jó ló beszerzése volt a legnehezebb dolog. Az ujonczozásra haza rendelt Csanády kapitány szigorúan ragaszkodott utasításához és nem volt rá bírható a legkisebb elnézésre sem. Pl. a Nagy-Kunság által előállított 32 remondából csak négyet fogadott el. A hadbiztosság szintén akadékoskodott; a nagy bajjal és költséggel összeszerzett 100 jeles lóból — mint a nádor panaszoja — egyedül a mértéknek kevés fogyatkozása miatt alig tíz vagy tizenkettő acceptáltatott. Pedig az előljáráóság valóságos hajtóvadászatot tartott országszerte a jó lovakra s nagy árakat volt kénytelen fizetni, holott a 15 markos lovat csak 60 frt, a 14¹/₂ markosat 50 frt regulamentaris árban számította be a katonai kincstár.

Mindazáltal ápr. 3-án már azt jelenthette a nádor a királynőnek, hogy a kívánt 304 katona és 372 ló együtt van; felszerelésükben van ugyan még itt-ott hiány, de egy 130 emberből álló szállítmány a napokban útnak indulhat. Kéri azonban a királynőt, hogy a lovak szabványárát legalább 10—10 frttal emelje föl, hogy azok a szegény emberek ne szenvedjenek oly tulságos kárt. A királynő helyt adott e kérésnek azzal a különbséggel, hogy a 15 markos vagy annál kisebb lóért vegyesen darabonként 60 frtot állapított meg.

Ha bent az országban kezdett a hadjárat mind terhesebb és unottabb lenni s általánossá vált a béke utáni óhaj, nem kevésbé unta a dolgot már a hadsereg is; különösen azok az ezredek, melyek — mint a nádor huszárezred is — nem volt állandó, hanem csak veszedelem idején ültek fel, s a haza határán kívüli szolgálatra, különösen huzamosabb ideig, törvény szerint nem is

voltak kényszeríthetők. Ezen ezredek elkedvetlenedését még inkább fokozta az, hogy noha rendeletileg az állandó ezredekkel egyenlő elbánásban, tisztességben kellett részesülniök, mégis a hadvezénylet az állandó ezredekkel szemben éreztetőleg mellőzte őket s noha az ütközetekben helyöket vitézül megállották s a hadjárat fáradalmaiból részüket épúgy kivették, érdemeiket mégis kénytelen-kelletlen ismerték el és vonakodva honorálták. Ez a tapasztalat elkésérintette, demoralizálta a nádor huszárezredet is. «Már majd mind magam, úgy a nemes regiment, de más alattam valók is ki-dülnek a szolgálat terhe miatt; magát Exciadat alázatosan bírálom: mi hasznunk, mi reménységünk ennyi hasznos szolgálatok után? Én részemről teljességgel eltökélttem, nyavalyás sorsom miatt is, hogy október végén a hadi szolgálatot leteszem. Már 23 esztendeje elmúlt, hogy fölséges asszonyunkat szolgálom; én ez idő alatt inkább a magam kevesét költöttem, hogy sem magamnak legkisebbet is gyűjthettem volna; ma-holnap teljességgel koldus-ságra köllene jutnom, ha hívséges szolgálatait az ember meggon-dolja s annak jutalmával összekapcsolja». Így ír Komotauból 1762. aug. 7-én Török András az óbester. Ez a panaszos hang meg-meg-újul későbbi leveleiben is. Annál nagyobb az öröme, ha ezrede érdemeinek elismeréséről értesítheti a nádort; így mikor a fölséges bellicum Dvornik hadnagyot vitézi viselése miatt főhadnagygyá, Ottmány «estander führer»-t hadnagygyá léptette elő. Büszkeséggel közli a nádorral azt a specificatiót, melyet az ezrednek a háború folyamán tanúsított viselkedéséről a királynő számára összeállított. Megláthatja abból mindenki, hogy a nádor huszárezred becsülettel teljesítette a haza, a királynő és a nádor iránti köteleességét. Az 1762 decz. havában készült kimutatás a következő érdekes adatokat tartalmazza:

É v	A csatában elesett		Sebei-ben meghalt		Mint rokkant elbocsátott		Az ellenség fogságába jutott		Elveszett		Hihetőleg megszökött		Hihetőleg hadi fogoly lett		Hadi jelvényeket hódított	
	főtiszt	örrmest. lefelé	főtiszt	örrmest. lefelé	főtiszt	örrmest. lefelé	főtiszt	örrmest. lefelé	főtiszt	örrmest. lefelé	örrmest. lefelé	örrmest. lefelé	örrmest. lefelé	örrmest. lefelé	örrmest. lefelé	ágyú
1757	—	15	—	4	—	8	—	55	—	7	9	2	5	365	—	1
1758	—	6	—	15	2	81	2	62	—	4	16	—	2	305	—	—
1759	3	14	—	23	4	55	3	54	—	9	18	—	14	620	2	3
1760	2	6	—	8	1	36	2	63	—	3	19	1	5	321	2	—
1761	—	8	—	7	—	20	1	107	—	3	21	1	5	445	—	—
1762	1	26	—	13	—	23	—	59	—	8	17	4	55	1321	5	9
összesen	6	75	—	70	7	223	8	408	—	34	110	8	86	3377	9	13
		81		70		230		408		34	110		3471		—	—

Azután felsorolja az ezred által 1762-ben végbevitt haditényeket, u. m. február 8-án Pegau mellett a braunschweigi granatos zászlóaljat, február 12-én Grimánál a Labadi szabad zászlóaljat, márcz. 13-án Grettennél 2 svadrony Platten dragonyost, ápr. 2-án Klein Pösa-nál Lipsétől nem messze 2 svadrony Finkenstein dragonyost, jun. 16-án Minchenfreinál, Freiberg közelében, a Kleist-féle szabad dragonyosok egy egész svadronyát, sept. 27-én Neuhausennél a Kleist-féle horvát szabad zászlóaljat teljesen levágta vagy foglyul ejtette, okt. 15-én Brandaunál az egész Salmut gránátos regimentet két zászlóalj részben levágta s az utolsó emberig foglyul ejtette.

A kimutatásból láthatólag az 1762. év volt a tevékenységben, de a veszteségben is leggazdagabb. Az év végén 121 emberrel kellett az ezredet kiegészíteni. Ennek eszközlésével Hellebronth Antal kapitány bízott meg s küldetett haza a kerületekbe.

Ez volt az utolsó áldozat, a mit a jászkun kerületeknek és hajdu városoknak meg kellett hozniok. Mikor 1763. febr. végén Hellebronth kapitány 100 ujonczot br. Szobek Antal hadnagygal a táborba akart indítani, kapta a főhadbiztosság parancsát, hogy a béke febr. 15-én Hubertsburgban megkötöttén, bocsássa haza az ujonczokat és a további katonafogadást szüntesse be. A béke híre

az ezredet Klösterleben érte. Ide érkezett febr. 22-én a főparancsnokság rendelete, hogy a posztok Szászországból visszavonandók s az ezred útrakészen legyen. A márcz. 2-án kelt rendelet már meg is határozza, hogy az ezred Csaszlauba masirozzon. Az elvonulás vezetése Pletrich János alezredesre hárult. Az ezredet, Török Andrást a békekötéssel egyidejűleg tábornokká léptette elő a királynő. Nosza megindult az üresedésbe jutott állásért a verseny. Erre legjogosabban Pletrich alezredes tarthatott igényt, a ki 22 esztendei kifogástalan szolgálatával, miből 6 évet mint a nádor ezred alezredese töltött el, Daun tábornagy elismerését is kivívta, három halálos sebe pedig vitézségét bizonyította.

A várva várt békekötésen csak az ideiglenes ezredeknek azok a tisztjei szomorodtak el, a kik életüket a katonai pályának szentelték, azon már éveket töltöttek el s most az előtt a veszély előtt találták magukat, hogy az ezred feloszlattatván, ők is elbocsáttatnak. A nádor huszárezredben is több ilyen tiszt volt. Ezek némelyike, mint pl. Pletrich, Gvadagni, Hellebronth a háboru kitörése előtt állandó ezredekben szolgáltak s azokból a nádor kecsgető ígéreteire a gyorsabb előhaladás reményében léptek át a nádor ezredbe. Ezek természetesen kétségbeesett hangú levelekkel ostromolták az ezredtulajdonost, hogy ne engedje feloszladni az ezredet vagy pedig gondoskodjék jövőjükéről. Az ezred fenmaradása felől egyelőre nyugodtak lehetek. Márczius elején már megnyugtatta őket a haditanács, hogy a regiment az új systema szerint hat svadronyra formáltatik, a districtualis emberek, a kik tovább nem akarnak szolgálni, hazabocsáttatnak. Az új terv szerint a törzskar 13 emberből fog állani, u. m. az ezredtulajdonos, ezredparancsnok, alezredes, őrnagy, káplán, szállásmester, hadbíró, ezredsebész, egy hadnagy mint főhadsegéd, alhadsegéd, dobos, nyerges és porkoláb. Egy-egy rendes svadrony 129 emberből áll és pedig 1 kapitányból, 1 alkapitányból, 2 főhadnagyból, 2 hadnagyból, 2 őrmesterből, 1 zászlótartóból, 1 irlombokból, 1 trombitásból, 1 kovácsból, 8 káplárból és 108 közlegényből. Az ezred által igényelt személyi kiadás havonként 9189 frt 45 kr, egész évre 110,277 frtot tesz ki.

Az ezred megmaradásával megnyugtatót tisztikart újabban az a hír aggasztotta, hogy a nádor nem akar az ezred tulajdonosának megmaradni. A tulajdonos változásával tetemes személyi

változásoktól féltek. Végre is testületileg, még Grosz-Mezeritzből írásban fölkérték a nádort, hogy maradjon továbbra is élükön s a küszöbön álló előléptetésnél ne tegyen elibök idegen tisztet, mint néhány esetben már sajnosan történt. A hajdu városok pedig 1763. ápr. 12-én tartott közgyűlésükön arra emlékeztették a nádort, hogy ők az ezredbe a felállításakor 400 embert adtak, a későbbi kiegészítések terhét évenként aránylagosan viselték, legyen tehát tekintettel az ő igényeikre s ifj. Csanády Sámuel kapitányt nevezze ki őrnagynak, már csak az apja érdemeiért is, a ki mint a hajduvárosok kapitánya kiváló buzgóságot fejtett ki az ezred érdekében. Ezt kérni a helytartótanács 1756. nov. 26-ki rendelete alapján joguk is, mert az megengedte nekik, hogy az ezred tisztikarába hármat ajánlhassanak.

Üresedésről, illetőleg a Török ezredes eltávozásával bekövetkezett előléptetésekről azonban egyelőre szó se lehetett. Még az se volt biztos: mi történik az ezreddel? Egyelőre csak annyit tudtak, hogy a béke helyre állván, az ezredek helyőrségekbe fognak szétosztatni. Híre futamodott, hogy a nádor ezred haza tér és Bereg, Ugocsa, Szatmár és Máramaros megyékben fog elszállásoltatni. Ennek ugyan nem örült a tisztikar. «Minekutána minden embertől hallom — írja Pletrich 1763. márcz. 9-én — hogy Máramaros és Bereg megyék igen alkalmatlanok legyenek a nagy sár és vizek miatt, alázatosan esedezünk közönségesen Exciadnál, méltóztassék részünkre más nemes vármegyét klmesen resolváltatni.» A dolog azonban már változtatni nem lehetett. Minekutána Naundorf altábornagy és Egermann főhadbiztos az ezredet Grosz-Mezeritzben megszemlélték s az új systema szerint átalakították, útnak indították hazafelé. Ápr. 8-án Brünn mellett pihentek, 14-én Szokolczára kellett érniök, hogy onnan Szatmár vármegyének vegyék útjokat. A szálláscsináló előcsapat Hellebronth kapitány vezetése alatt ápr. 17-én már megérkezett Nagy-Károlyba. Röviddel rá Pletrich is berukkolt az ezreddel és törzskarával Szatmár városában helyezkedett el. A mitől Pletrich félt, hogy a vidék nem lesz a legénység inyére, nem sokára bekövetkezett. Nov. 12-én arról a szomorú dologról értesíti a nádort, hogy a «desertationak mirigye már regimentünkbe is bejött». Az az oka, hogy rossz a kvártély. szegény a földnépe, «legkevesebbet ingyen nem adnak a katoná-

nak». «Isten mentett volna meg bennünket ezen ország tájától — kiált fel — jobb volna, ha most is külső országokban volnánk». Pletrich elégedetlenségét az is növelte, hogy azon a messze eső vidéken nem sokat mozgolódhatott ezredessé kinevezésében, s csak kerülő utakon jött tudomására, hogy Grevent, a Baranyay-ezred címzetes ezredesét Bécsben nagyon portálják, hogy a gárdista Niczkyt is emlegetik ezredesül, hogy gr. Pálffy Rudolf az ezredében szolgáló Komjáthy alezredest ajánlja a nádornak, Hadik tábornagy meg bizonyos Semseyt pártfogol az udvarnál.

De a nádor az előléptetések dolgában mindaddig nem akart intézkedni, míg ezrede sorsa végleg el nem dől. Ő ugyanis megtette a lépéseket az iránt, hogy az ezred állandósíttassék. A királynő elé terjesztett emlékiratában kifejti, hogy jóllehet a jászkun kerületek és a hajdu városok, miként az ország nemesei is, csak országos fölkelés esetén tartoznak táborba szállani és a hazát fegyverrel védelmezni, mégis midőn a királynő trónját oly nagy veszedelem fenyegette, a nádor felszólítására saját költségükön egy egész ezredet állítottak ki s azt nemcsak lóval, ruhával, hanem mindenféle hadi felszereléssel ellátták. Ez közel 100,000 frtjába került a kerületeknek és a hajduknak, a mely pénz nagy részét nyomasztó kölcsönre vették fel s azzal most is tartoznak. De nagy áldozatkészséggel a hosszú háboru folyamán fenn is tartották az ezredet, évenként kiegészítvén a fölmerült hiányokat, úgy hogy az most is a legjobb karban van s tisztikara bármely ezred tisztikarával kiállotta úgy a csatamezőn, mint idehaza bátran kiállja a versenyt. Most, hogy a béke megkötetett, az ezred jövője a teljes bizonytalanság előtt áll. Mint insurrectionalis jellegű ezredet most már föl kellene oszlatni, hogy a megmaradt lovakból, ruházathból, felszerelésből a fölmerült kiadások egy része megtérüljön. Ámde akkor mi történik a tisztekkal, kiknek egynémelyike más, rendes ezredeből lépett át? Az a haszon, a mi a megmaradt felszerelések-ből a kerületek és hajduk pénztárába visszafolyna, nem áll arányban azzal a kárral, a mi az ezred feloszlatásával járna. S arról a haszonról mind a jászkunok, mind a hajduk kész örömet lemondanak, ha biztosítást nyernek arról, hogy az ő további megterhelésük nélkül állandósíttatni fog az ezred. Tagadhatatlan az is, hogy nagyban növelné a nádori méltóság tekintélyét és fényét, ha

a nádor ezredtulajdonos lehetne. Az 1555:I és 1613:IV t.-cz. szerint a nádor az összes katonaság feje s tőle függenek a kapitányok és csapatparancsnokok. E törvény mindjárt foganatosítható lesz, ha ez az ezred akként állandósíttatik, hogy azt sohase lehessen elszakítani a nádori méltóságtól, mert akkor nem állhat be az a visszásság, hogy a nádor hadügyi dolgokban egy-egy idegen hadtestparancsnoktól függeni kénytelen.

Mi történt tovább ebben a dologban? annak vizsgálata nem tartozik mostani tárgyunkhoz. Annyi köztudomású, hogy Batt-hyányi gr. czelját érte, a nádor huszárezred állandósíttatott s az később is dicséretes buzgósággal működött közre a magyar huszárság jó hírnevének gyarapításán.

Végül még a hétéves háboru folyamán a nádor huszárezredben szolgált tisztek névsorát kísértem meg összeállítani, a mint azt az iratokból összeböngészni sikerült:

Ezredes: Br. Orezy Lőrincz, Török András.

Alezredes: Török András, Pletrich János.

Őrnagy: Pletrich János. Jankovics Miklós, gr. Gvadagni József.

Kapitány: (Rittmeister und Kapitain): Csanády Sámuel, Dévay Pál, Dósa Gergely (fogságba esett), Graff Ignác, Hellebronth Antal, Herpay Mihály (kis ideig), Jankovics József, Katona Sámuel (fogságba esett), Kövesdy Pál, Majthényi János, Mészáros, Sárosy Mihály, gr. Széchenyi Ignác, Talafusz János, Tardy, Török József.

Főhadnagy: Bagosy József, Boda Ferencz, Dvornik, Finger Ferencz, Fodor, Kaszap Pál, Mikovinyi Antal, Szilágyi György.

Hadnagy: Duil László (fogságba esett), Erdős, Fehér Mihály, Heinrich András, br. Horeczky Lipót, Horváth György, Magyarai Antal (elfogatott), Ottmann, Paksy Ignác, Papp Zsigmond, br. Szobek Antal, Szoporany Demeter (foglyul esett), Unrein Mihály.

Dr. ILLÉSSY JÁNOS.